

Katarzyna Konczewska

katarzyna.konczewska@ijp.pan.pl
<https://orcid.org/0000-0002-3605-9974>Polska Akademia Nauk
Instytut Języka Polskiego

Studium biograficzne jako inspiracja do badań interdyscyplinarnych Wandalin Szukiewicz

*Biographical study as an inspiration
for interdisciplinary research. Vandalin Shukevich*

Wstęp

Biografie naukowe przynoszą wartościowe dane dotyczące nie tylko badanej postaci, lecz także uprawianych przez nią dyscyplin, klimatu intelektualnego epoki oraz jej kontekstu historycznego, społecznego i kulturowego (zob. Lohmann 2008: 89–101; Całek 2014: 21–48). Zatem biografistyka antropologiczna jest doskonałym punktem wyjścia do badań interdyscyplinarnych, co zostanie ukazane na przykładzie życiorysu naukowego Wandalina Szukiewicza, prowadzącego aktywną działalność w różnych dziedzinach na przełomie XIX i XX w.¹ Znany i ceniony za życia w środowisku nie tylko wileńskim², jest mało znany we współczesnym świecie naukowym. Po śmierci uczonego

1 Przełom XIX i XX w. obfitował w badania, które nazwalibyśmy dzisiaj interdyscyplinarnymi, i był okresem kształtowania się poszczególnych dyscyplin, w tym etnografii, etnologii, antropologii (zob. Jasiewicz 2018: 41–83).

2 Julian Talko-Hryniewicz napisał o W. Szukiewiczu w kontekście badań prehistorycznych, że był on „właściwie jedynym badaczem na ogromnej przestrzeni północno-wschodnich kresów” (Talko-Hryniewicz 1920: 66) i że „samorzutnie orząc nowinną glebę, stał się przez to jedynym kontynuatorem prac na polu prehistorii Litwy, rozpoczętych niegdyś przez świetną Wileńską Komisję Archeologiczną” (Talko-Hryniewicz 1920: 70).

ukazało się zaledwie kilka publikacji poświęconych jego dokonaniom (Talko-Hryniewicz 1920: 65–70; W.A. 1920a: 70–72; W.A. 1920b: 72; Wawrzeniecki 1920: 73–76), a w rocznicę śmierci – kilka krótkich wspomnień na łamach „Ziemi Lidzkiej” (Grzymała-Przybytko 1936: 5–6; Śnieżko 1939: 73–81). Po II wojnie światowej o jego zasługach dla badań archeologicznych pisali Józef Kostrzewski (Kostrzewski 1949) i Frida Gurevich (Gurevich 1962). W późniejszych latach krótkie wzmianki o uczonym pojawiały się w białoruskich, polskich i litewskich wydaniach zbiorowych poświęconych historii archeologii oraz w pozycjach popularnonaukowych (Zabiela 2002: 9–28). Opracowanie autorstwa Aleksandra Śnieżki, znakomitego krajoznawcy i redaktora przedwojennego periodyku „Ziemia Lidzka”, pierwszego dyrektora Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu, pozostało w formie rękopisu. Jedyna dotychczasowa synteza życia i dokonań W. Szukiewicza ukazała się w popularnonaukowej serii „Znani Lidzianie” (Blombergowa 2010). Pozycja białoruskojęzyczna (Lawresh 2014), traktująca o uczonym jako badaczu białoruskim, była kompilacją tekstów różnych autorów. W publikacjach litewskich W. Szukiewicz jest nazywany Litwinem albo wilnianinem, a w polskich sporadycznie – znawcą folkloru litewskiego, chociaż tereny, które eksplorował, w tamtych czasach były już zbiałoruszczone, a następnie spolszczone; obecnie jest to pogranicze białorusko-litewskie. Należy podkreślić, że W. Szukiewicz pisał o sobie wyłącznie jako o Polaku, szcząc się tym, że ród Szukiewiczów jest patriotyczny i zasłużony dla sprawy polskiej.

Baza źródłowa

Podstawą materiałową artykułu są dokumenty źródłowe pozyskane w trakcie kwerendy w Litewskim Państwowym Archiwum Historycznym (LVIA) i w Bibliotece Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich (LMAVB)³. Poszukiwania w tych placówkach, szczególnie w LVIA, wykazały, że znaczna część archiwaliów związanych z W. Szukiewiczem albo w ogóle nie znalazła się w rękach badaczy, albo była wykorzystywana do opisu innych zagadnień niż jego biografia, np. jako źródło wiedzy o historii wileńskiego życia naukowo-kulturalnego (Zasztowt 1990: 259–283; Wrońska 1992: 315–322; Ilgiewicz 2008; Ilgiewicz 2016: 71–164⁴). Nie udało się na razie

Prace uczonego wysoko ocenili także Stanisław Smolka i Wincenty Zakrzewski (Zasztowt 1990: 265). W 1901 r. W. Szukiewicz został członkiem-korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, był też członkiem-korespondentem Cesarskiej Komisji Archeologicznej w Sankt Petersburgu.

- 3 Kwerendę przeprowadzono m.in. w ramach działania naukowego Narodowego Centrum Nauki, 2020/04/X/H52/00306.
- 4 Badaczka przygotowała do druku i opatrzyła komentarzami listy W. Szukiewicza do Lucjana Uziębły i Władysława Zahorskiego w kontekście ich działalności kulturowej – była to pierwsza i jak dotychczas jedyna edycja krytyczna jego korespondencji, której większa część nadal pozostaje w archiwach.

ostatecznie ustalić losu spuścizny W. Szukiewicza. Można przypuszczać, że część, przekazana przez samego badacza jeszcze za jego życia, jest przechowywana obecnie co najmniej w kilku miastach: Krakowie, Warszawie, Moskwie, Sankt Petersburgu, Wilnie i Lwowie. Poza tym znaczna część dokumentów znajdowała się także w posiadaniu rodziny⁵. W. Szukiewicz miał czworo dzieci: Romana i Wandę (wyszła za mąż za Teodora Narbutta, wnuka znakomitego historyka) z pierwszego małżeństwa z Bronisławą Pawłowiczówną (data zawarcia: 10 grudnia 1878 r.) oraz Zygmunta i Henryka z drugiego małżeństwa z Julią Kamieńską (data zawarcia: 18 listopada 1888 r.) Synowie brali aktywny udział w Samoobronie Wileńskiej i walczyli o wolną Polskę. Po odzyskaniu niepodległości Henryk wyjechał do Gdyni, budował mosty i drogi, a po wojnie zamieszkał w Elblągu; Roman przeniósł się do Warszawy, gdzie piastował stanowiska kierownicze. Zygmunt został na ojcowiznie, przejmując majątek matki Jagiełłowicze pod Oranami, a pracował w Wilnie w sądzie. W korespondencji z 24 marca 1933 r. i z 27 lutego 1935 r. (LVIA 1135/6/10:75–77) Zygmunt deklarował przekazanie spuścizny ojca Wileńskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk, ale chciał najpierw sam z niej skorzystać do napisania historii powiatu lidzkiego⁶. W 1938 r. Adam Olechnowicz, opisując w „Kurierze Wileńskim” wizytę u Zygmunta, informował o licznych przechowywanych tam rękopisach W. Szukiewicza: „Oczom naszym ukazują się stare, różnego formatu bruliony, notesy, zeszyty, teczki, albumy. (...) Opisy czekają... Czekają, aż przyjdzie do nich znawca, kufer otworzy na zawsze i zawartość jego, ku powszechnemu pożytkowi, ogłosi drukiem” (Olechnowicz 1938: 5). W 1939 r. wybuchła wojna, Nacza i Jagiełłowicze znalazły się w zaborze sowieckim, dlatego dalszy los tych materiałów jest nieznan⁷.

Proces pozyskania w archiwach dokumentów źródłowych dotyczących W. Szukiewicza był żmudny i czasochłonny. Kwerenda w LVIA została rozpoczęta od ustalenia zespołu i podzespołów, w których mogą być zlokalizowane materiały uczonego. Wyniki tego etapu wykazały, że LVIA nie posiada oddzielnego podzespołu dokumentów badacza, czyli należało ich szukać we wszystkich 24 podzespołach zespołu 1135 dotyczącego działalności wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (TPN), z którym uczony był związany. Pewne utrudnienie kwerendy w LVIA stanowił regulamin pracy archiwum, zgodnie z którym zamówić jednorazowo można tylko 10 akt

5 J. Talko-Hryniewicz, który przyjaźnił się z W. Szukiewiczem przez ponad 20 lat, w 1920 r. stwierdzał, że zostały po nim „bogate materiały i rękopisy” (Talko-Hryniewicz 1920: 70).

6 Szkic o historii szkolnictwa w powiecie lidzkim napisany na podstawie materiałów ojca, m.in. korespondencji z Emmą Jeleńską i Kazimierzem Dmochowskim oraz protokołów posiedzeń Komitetu Szkolnego, opublikował w „Ziemi Lidzkiej” (Szukiewicz 1936: 4–6).

7 M.M. Blombergowa podaje informację, że część dokumentów przekazanych przez rodzinę znajduje się obecnie w Bibliotece Narodowej (Blombergowa 1992: 37–43).

(nieposiadających opisu zawartych w nich dokumentów⁸), a w kilkusobowej czytelni nie ma możliwości dokonania wstępnej rezerwacji miejsca do pracy. Ponadto zespół 1135 LVIA, obejmujący dokumenty TPN, nie został skatalogowany do końca; podzespół materiałów przechowywanych w bibliotece i muzeum TPN (nr 23), które według mojej wstępnej kwerendy stanowią ważne źródło, posiada tylko nieopisaną kartotekę z fiskami. Identyfikacja rękopisów W. Szukiewicza, rozproszonych po różnych podzespółach i nieopisanych szczegółowo aktach, wymagała dobrej znajomości jego pisma ręcznego i życiorysu oraz historii TPN. Pomocne było również moje doświadczenie pracy w archiwach różnych krajów i znajomość języka rosyjskiego, w którym została sporządzona część dokumentacji archiwalnej, a także orientacja w metodach prowadzenia archiwów oraz ich zasadach strukturalnych stosowanych w Imperium Rosyjskim i w Związku Radzieckim. Podczas wstępnej kwerendy przebadano ponad 1000 dokumentów, zidentyfikowano nieopracowaną dotychczas korespondencję W. Szukiewicza⁹, m.in. prowadzoną z Michałem Brensztejnem, wyekscerpowano ponad 700 stron materiałów uczonego. Praca z archiwaliimi ukazała m.in., że autorzy wspomnianych wyżej publikacji o TPN i działalności W. Szukiewicza korzystali przeważnie z drukowanych dokumentów Towarzystwa, głównie z roczników, natomiast rękopisy, w tym brudnopisy, dostarczają nowych, ważnych informacji o historii TPN i jego działaczach i pozwalają inaczej spojrzeć na fakty historyczne. O tym, jaką wartość stanowią te materiały do opisanie klimatu intelektualnego epoki, świadczą słowa Zygmunta Szukiewicza, który w 1933 r. napisał o korespondencji prowadzonej przez ojca, iż ona „daje dosyć dokładny obraz życia kulturalnego i patriotycznego u nas do czasów wojny światowej” (LVIA 1135/6/10: 76).

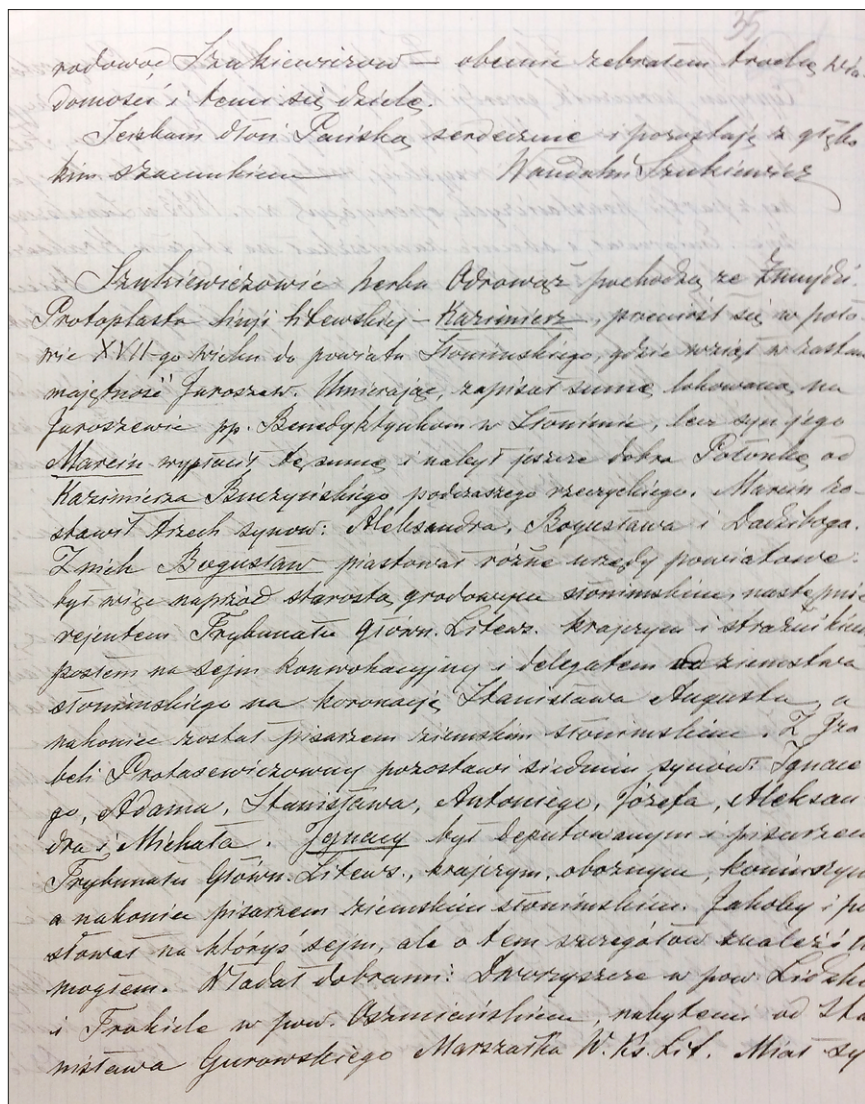
Ważniejsze fakty biografii

Wandalin Maciej Szukiewicz herbu Odrowąż urodził się 10 grudnia 1852 r. w Naczu na Ziemi Lidzkiej, historycznej Wileńszczyźnie. Miejscowość ta leży pomiędzy Lidą a Ejszyszkami. Z Naczą byli związani Stanisław Bonifacy Jundziłł, doktor teologii, wybitny profesor botaniki i zoologii, oraz Teodor Narbutt, słynny historyk, archeolog, inżynier wojskowy. Ojciec Wandalina, Aleksander Szukiewicz, absolwent szkoły pijarów w Lidzie, był znanym wileńskim adwokatem, a matka Alina pochodziła z rodu Wołków-Karaczewskich, właścicieli Naczy. W. Szukiewicz szczegółowo przedstawił historię swego rodu, jak też najważniejsze fakty z własnego życia, w liście napisanym w styczniu 1909 r.

⁸ Teczeki aktowe są zatytułowane często przypadkowo, bez odniesienia się do ich zawartości. Tak jedna z nich, oznaczona napisem po polsku „Śmieci”, zawierała m.in. brudnopis rozprawy Jana Karłowicza o nazwiskach litewskich i XVI-wieczny testament.

⁹ Załączona do korespondencji koperta pozwala wnioskować, że listy zostały przekazane do wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk z Krakowa, ze Związku Muzeów w Polsce.

(bez daty dziennej) do M. Brensztejna (LVIA 1135/6/10: 35–35a)¹⁰. Z tej korespondencji dowiadujemy się, że ród Szukiewiczów pochodził ze Żmudzi, potem się przeniósł na Ziemię Słonimską (o Adamie Szukiewicz, pośle słonimskim, pisał m.in. Tadeusz Korzon), a następnie na Ziemię Lidzką.

rodzina Szukiewiczów – obecnie rekrutem krasn. 14.
 Pomocni's kowci się dziele.
 Terkam Stori Szukiewicz, sendeiruie i porządaję z głębi
 kim s'kacumkiem Wacław Szukiewicz

Szukiewiczowie herbu Półwęż pochodzą ze Żmudzi.
 Protoplasta linii Słewskiej – Karimierz – powrócił się w po-
 mie XVII-go wieku do powiatu Słonimskiego, gdzie służył w rodzin-
 majątku Juraszów. Wmierał, kapitał sumie, lekownia, na
 Juraszowie pp. Benedyktynum w Słonimiu, lecz syn jego
 Marcin wyjechał do sumy i nabył posrę doba Słonia, do
 Karimierza Słewskiego, podskarbiego racjonalnego. Marcin za-
 sławił trzech synów: Aleksandra, Augustawa i Sławomira.
 Z nich Augustaw przesłonił różne urzędy powiatowe:
 był wice-napierd starosta, grodzanym słonimskim, następnie
 rejentem Państwa Główn. Litew. Krajowym i strażniczym
 potem na Sejm konwokacyjny i delegatem do sejmiku
 słonimskiego na koronację Stanisława Augusta, a
 na koniec został pisarzem ziemskim słonimskim. Z Fra-
 bel Szukiewiczów porostawia się trzech synów: Janu-
 go, Polana, Stanisława, Antoniego, Józefa, Aleksan-
 dra i Michała. Janacy był deputowanym i pisarzem
 Państwa Główn. Litew., krajowym, oboroczym, komisarzem
 a na koniec pisarzem ziemskim słonimskim. Jankacy i po-
 stawat na krótko sejm, ale o tem nieopowiadać kwalifikacji
 mojem. Władet sebrami: Słownikowe w pow. Lidzki
 i Frakile w pow. Włocławskim, nabyłemu do Sta-
 nisława Gurańskiego Marszałka W. K. Lit. Miał się

II. 1. Fragment listu, w którym W. Szukiewicz przedstawia swój rodowód. Źródło: Korespondencja W. Szukiewicza z M. Brensztejnem (LVIA 1135/6/10: 35).

¹⁰ W późniejszych listach W. Szukiewicz prostował niektóre informacje, błędnie podane przez M. Brensztejna w druku.

Zgodnie z tradycją miejscowych rodzin szlacheckich W. Szukiewicz otrzymał staranne wykształcenie domowe. Jego pierwszym nauczycielem był Władysław Abakowicz. Następnie zdobywał wiedzę pod opieką Józefa Jundziłła, emerytowanego profesora botaniki Uniwersytetu Wileńskiego. To właśnie dzięki J. Jundziłłowi zainteresował się nauką, a o swym nauczycielu napisał: „Rozbudził we mnie zamiłowanie do nauk przyrodniczych i do rzeczy dawnych”. Trudna sytuacja finansowa rodziny nie pozwoliła Wandalinowi wyjechać na studia za granicę¹¹, dlatego postanowił wstąpić do Szkoły Głównej Warszawskiej. Jednak w tym samym roku, kiedy przyjechał do Warszawy zdać egzaminy wstępne (1869 r.), uczelnię zlikwidowano, a w jej miejsce powołano Cesarski Uniwersytet Warszawski z rosyjskim językiem wykładowym. W. Szukiewicz go nie znał, dlatego był zmuszony rozpocząć w Warszawie prywatną naukę w języku rosyjskim przedmiotów niezbędnych do zdania egzaminów. Zamieszkał w domu stryja Tomasza Szukiewicza i pobierał korepetycje u prof. Więckowskiego (historia, geografia), dr. Hołowni i p. Wysockiego (matematyka)¹². Jednak w 1871 r. sytuacja rodzinna zmusiła Wandalina do powrotu do Naczy i objęcia gospodarstwa, liczącego wówczas około 250 ha. Mimo to nie pozostawił marzeń o nauce. W dzienniku napisał:

Nie poddawałem się jednak. Raz rozbudzone pragnienie wiedzy nie dawało mi spokoju. Postanowiłem uczyć się sam. Szczęściem mogłem sobie pozwolić na zbytek kupowania dzieł naukowych, więc literalnie pochłaniałem je, starając się tę swoją naukę ująć w pewien system, ułatwiający stopniowanie ku coraz szerszym widnokręgom. W tym czasie rozbudziło się we mnie zamiłowanie do archeologii. Od lat najmłodszych zaciękała mię bardzo przeszłość ludzkości; a najulubieńszym moim przedmiotem była historia starożytna. Ostatecznie zaś skierowało mię na drogę studiów archeologicznych, odkrycie cmentarzyska przedhistorycznego w pobliżu Naczy. Postanowiłem uczyć się na tym cmentarzysku, więc rozkopałem je z całą sumiennością, prowadząc skrupulatnie notatki (Śnieżko 1939: 81).

Zainteresowaniu W. Szukiewicza archeologią i prahistorią sprzyjało to, że w okolicach Naczy znajdowało się wiele starożytnych kurhanów¹³. W 1883 r. uczony rozpoczął systematyczne prace wykopaliskowe. Jego pasja archeologiczna zaowocowała odkryciem ponad 100 obozowisk człowieka z epoki kamienia i znalezieniem kilku tysięcy

11 M.M. Blombergowa, powołując się na słowa Henryka Szukiewicza, pisze o tym, że jego ojciec kończył gimnazjum w Krakowie, a w Szwajcarii uczęszczał na wykłady uniwersyteckie (Blombergowa 1992: 38), jednak potwierdzenia tej informacji nie ma w dokumentach źródłowych, w tym w listach W. Szukiewicza, gdzie szczególnie opisuje swoje życie.

12 Ich imiona nie zostały podane w listach W. Szukiewicza, nie udało się też ich ustalić.

13 J. Talko-Hryncewicz pisał: „Nasze kresy wschodnie dzięki wielkim przestrzeniom, leżącym odłogiem, i słabej uprawie ziemi o wiele więcej przechowywały zabytków przedhistorycznych niż kresy zachodnie lub ośrodek kraju” (Talko-Hryncewicz 1920: 65).

sztuk narzędzi z krzemienia i kamienia, dlatego jest znany przede wszystkim jako archeolog, chociaż jego zainteresowania naukowe były różnorodne.

Z korespondencji i notatek W. Szukiewicza wyłania się ważny dla zrozumienia warunków jego badań fakt: prowadził działalność naukową w niezbyt sprzyjających okolicznościach, nierozumiany nie tylko przez większość okolicznych właścicieli ziemskich czy włościan, wśród których uchodził za dziwaka, ale nawet przez swoją żonę, nieakceptującą jego naukowej fascynacji, tym bardziej że wydawał na nie własne pieniądze¹⁴. W liście do Seweryna Udzieli, ówczesnego dyrektora Muzeum Etnograficznego w Krakowie, zwierzał się:

Trzeba tu wszystko odkrywać, zdobywać krok za krokiem teren do badań, nie mając nie tylko żadnej pomocy, lecz najmniejszego poparcia. Jedyne, co mię podtrzymuje, broniąc od zniechęcenia, to przekonanie, że bądź co bądź ratuję od zupełnego unicestwienia ślady naszej przeszłości, które zacierają się, nikną z dniem każdym (MEK I 1892, RKP_109, 110).

W 1896 r. W. Szukiewicz przeniósł się do Wilna, by zapewnić dzieciom należyte wykształcenie i móc aktywnie działać na polu naukowym. W latach 1899–1907 był prezesem Towarzystwa Miłośników Starożytnictwa i Ludoznawstwa, od 1906 r. – jednym z założycieli wileńskiego TPN i jego aktywnym działaczem. Zainteresowania uczonego nie ograniczały się jednak tylko do archeologii: był też członkiem rzeczywistym warszawskiego Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych¹⁵ i członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (od 1911 r.). W lipcu 1908 r. wspólnie z Zygmuntem Nagrodzkim założył w Wilnie księgarnię i skład nut „Kultura”. Nakładem Z. Nagrodzkiego ukazywały się dzieła Adama Mickiewicza, Elizy Orzeszkowej, Marii Konopnickiej, Bolesława Prusa, do których W. Szukiewicz pisał przedmowy skierowane do odbiorcy z ludu (Grzymała-Przybytko 1936: 5). Jednak ze względu na swój postępowy charakter księgarnia i skład nut były bojkotowane przez duchowieństwo i zdołały się utrzymać na rynku tylko przez 4 lata. W. Szukiewicz odgrywał ważną rolę w życiu zarówno naukowym, jak i towarzysko-kulturalnym wileńskich Polaków, m.in. był inicjatorem przygotowania *Albumu od Ziemiań znad Niemna H. Sienkiewiczowi (1875–1900)* z okazji jubileuszu pisarza.

Pozyskane w trakcie wykopalisk artefakty uczoney przekazywał nieodpłatnie do placówek w Warszawie, Krakowie, Wilnie, Lwowie, Moskwie, Petersburgu, gdzie

¹⁴ Dofinansowanie do swoich prac badawczych zaczął dostawać znacznie później, kiedy jako doświadczony uczoney nawiązał kontakty m.in. z Cesarskim Towarzystwem Archeologicznym w Sankt Petersburgu i z Moskiewskim Towarzystwem Archeologicznym.

¹⁵ W jednym z warszawskich listów do matki pisał: „Czuję w sobie duszę wielce artystyczną” (Śnieżko 1939: 79).

stanowiły ważną część kolekcji muzealnych¹⁶. Większość swoich zbiorów starożytności¹⁷ przekazał do muzeum wileńskiego TPN (LMAVB F 75/163). Helena Cehak-Hołowiczowa, opisując je w ówczesnej prasie, podkreślała: „Zbiory Szukiewicza stanowią najważniejszą część w dziale przedhistorycznym Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie” (Cehak-Hołowiczowa 1937:9–14). Obecnie są one w posiadaniu Muzeum Narodowego Litwy, niestety bez wskazania imienia ofiarodawcy i jakiegokolwiek wzmianki o nim na wystawie. W 1912 i 1913 r. W. Szukiewicz przekazał do powstającego w Krakowie Muzeum Etnograficznego kolekcję tkanych pasków i zbiór kilkudziesięciu eksponatów; stanowiły one największy dar w tej placówce od osoby prywatnej i najobszerniejszą kolekcję zwartą z terenów historycznej Litwy (Konczewska 2024:112–145). Z pewnością odegrały tu rolę bliskie kontakty badacza z bratem stryjecznym, Maciejem Szukiewiczem, swego czasu kustoszem Muzeum Narodowego w Krakowie, i J. Talko-Hryniewiczem. Zbiory W. Szukiewicza posiadały także m.in. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, Akademia Umiejętności w Krakowie, Zakład Antropologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Sprawozdania z działalności badawczej uczony składał do licznych instytucji naukowych, gdzie jego praca dostawała wysokie oceny, w tym do Akademii Umiejętności w Krakowie, Warszawskiego Towarzystwa Krajoznawczego, Cesarskiego Towarzystwa Archeologicznego w Sankt Petersburgu, Moskiewskiego Towarzystwa Archeologicznego. Warto podkreślić, że to właśnie W. Szukiewicz wystarał się w 1901 r. u władz rosyjskich o zgodę (LMAVB Dogovor 1902) na rozpoczęcie prac po uratowaniu zamku w Trokach, który wówczas popadał w ruinę, a cegły i kamienie rozkradała okoliczna ludność. Aktywna działalność badacza zaowocowała odnowieniem zamku. W 1909 r. w „Kalendarzu Ilustrowanym Kuriera Litewskiego” ukazał się tekst W. Szukiewicza o tym cennym zabytku (Szukiewicz 1909:200–213), a 17 stycznia 1910 r. badacz wygłosił odczyt „Szkic historyczny i architektoniczny zamku w Trokach” na posiedzeniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk (LVIA 1135/22/8:112).

W. Szukiewiczowi zależało na szerzeniu swoich badań i propagowaniu wiedzy o kulturze i historii, dlatego regularnie publikował wyniki pracy¹⁸. Pierwsza informacja prasowa, przedstawiająca wykopaliska pod Lidą, ukazała się w 1885 r. w 113. numerze „Tygodnika Ilustrowanego”. Tekstów dotyczących prahistorii, poza publikacjami w „Rocznikach Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, można naliczyć 41 i około 20 dotyczących innych tematów. Z tekstów uczonego możemy się dowiedzieć nie tylko o kurhanach

¹⁶ Wywoływało to także niezadowolenie niektórych członków TPN oburzonych tym, że eksponaty opuszczają Wilno.

¹⁷ W liście do Mariana Wawrzeńskiego pisał o 7 000 eksponatów (Wawrzeński 1920: 74).

¹⁸ Część opublikowanej spuścizny naukowej W. Szukiewicza jest obecnie ogólnie dostępna w formie elektronicznej w bibliotece Polona.

prahistorycznych Ziemi Lidzkiej i Wileńszczyzny, ale też o ciekawych faktach historii, wierzeniach i podaniach okolicznej ludności, sposobach leczenia, o ziołach i praktykach magicznych. Prace jego autorstwa są bogatym zasobem wiedzy o dzisiejszym pograniczu polsko-białorusko-litewskim.

W rodzinnej Naczy W. Szukiewicz aktywnie działał na rzecz społeczności wiejskiej: był przewodniczącym rady gminnej, prowadził w swoim majątku szkołę, założył Spółdzielczą Kasę Kredytową, Kółko Rolnicze (1907 r.) i Komitet Szkolny (1916 r.), który się zajmował organizacją szkół ludowych (w okolicach Naczy założono ich 18), sprawadzaniem podręczników, zatrudnieniem nauczycieli. J. Talko-Hryniewicz wysoko oceniał działalność oświatową W. Szukiewicza, pisząc w nekrologu:

Wśród długich lat zmierzchu, kiedy zdawało się, że wszystko się zmówiło, aby wyludnić kraj z inteligencji, a brak szkół podtrzymywał analfabetyzm, pozostawała praca jedynie oświatowa, której podejmowały się jednostki z narażeniem się osobistym. Ś. p. Szukiewicz prowadził tę pracę w swej okolicy (Talko-Hryniewicz 1919: 81).

Do Naczy na zaproszenie gospodarza przyjeżdżali liczni znani badacze, w tym J. Talko-Hryniewicz, Eduard Wolter, Lucjan Moraczewski, Michał Federowski, Zygmunt Gloger i wielce zasłużony dla Grodna Józef Jodkowski, późniejszy założyciel w grodzie nad Niemnem pierwszej w wolnej Polsce państwowej placówki muzealnej na Kresach.

W. Szukiewicz był prawdziwym tytanem pracy. W 1914 r. na łamach „Kuriera Litewskiego” ukazał się tekst M. Brensztejna (w skróconym wariantcie przedrukowany także w tygodniku „Ziemia”) z okazji trzydziestolecia pracy naukowej W. Szukiewicza. Jubileusz ten przypadał w 1913 r., ale badacz jako człowiek skromny nie uznał za potrzebne hucznie go obchodzić, dlatego o dacie tej przypomniano dopiero rok później. M. Brensztejn podkreślał w tekście jubileuszowym: „Pan Szukiewicz nie należy do rzeszy tych »uczonych«, co za pomocą umiejętnej autoreklamy nieustannie o sobie przypominają lub też łóckiami torują dla się drogę do szczytów i uznania swych zasług” (Brensztejn 1914: 2). Kolejny tekst o W. Szukiewiczu ukazał się już jako jego nekrolog w 1919 r. w „Przeglądzie Archeologicznym” (Talko-Hryniewicz 1919: 81–83). Uczony zmarł 1 grudnia, w trakcie posiedzenia rady gminy, której przewodniczył i którą poprowadził tego dnia, mimo że od jakiegoś czasu niedomagał. J. Talko-Hryniewicz, który stawiał W. Szukiewicza w jednym szeregu z takimi kresowymi osobistościami, jak E. Orzeszkowa, Józef Montwiłł, Aleksander Jelski, Józef Bieliński, J. Karłowicz, M. Federowski, Czesław Jankowski, Bronisław Malewski, napisał w nekrologu: „Dziś odszedł bodaj ostatni z działaczy kresowych: Wandalin Szukiewicz. (...) Nie wiem, czy był w Polsce drugi człowiek, który by znał tak świetnie ten szmat Ziemi Lidzkiej jak on, co go przeszedł wielokrotnie, tak szczegółowo zbadał i opisał” (Talko-Hryniewicz 1919: 81–83).

Materiały W. Szukiewicza jako źródło badań interdyscyplinarnych

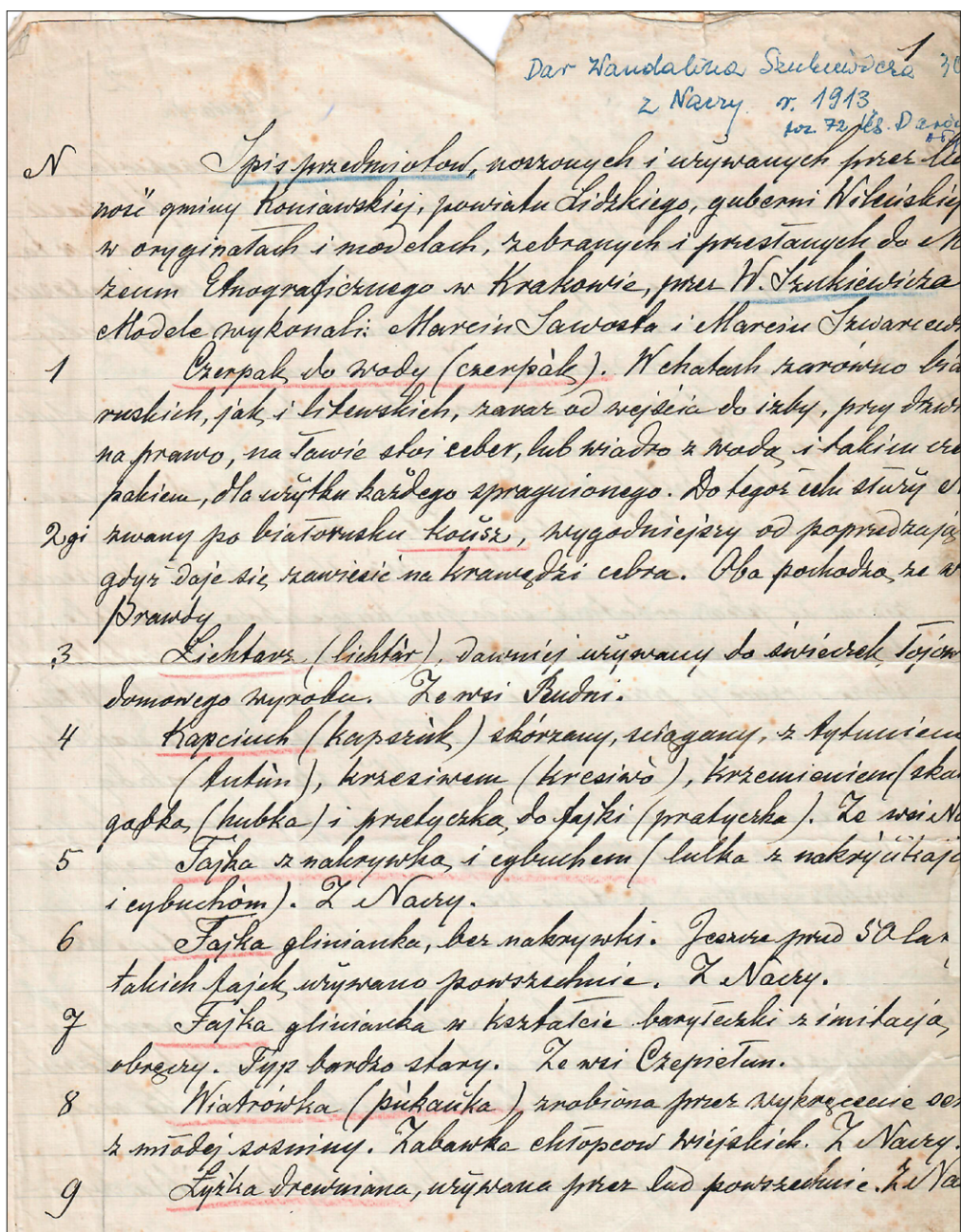
W. Szukiewicz w nielicznych publikacjach dotyczących jego działalności jest postrzegany przeważnie jako archeolog, ponieważ na tym polu badawczym zrobił najwięcej. Wartość jego dociekań i przełomowe odkrycia zostały dostrzeżone już za jego życia. J. Talko-Hryniewicz pisał:

Jeszcze przed laty 60. wszystkie zabytki archeologiczne znajdowane na Litwie odnoszono do czasów pojawienia się Litwinów na arenie dziejowej. Tak niegdyś myślał (...) historyk Litwy, Teodor Narbutt. (...) Badania przeważnie Szukiewicza rozjaśniły mglistą dziejową przeszłość, wskazując, że w epoce kamiennej kraj ten był gęsto zaludnionym i tam, gdzie dziś widzimy jedną małą wieś, wówczas istniało 2, 3 i 4, a czasem nawet 5 osad. (...) Wiele tych osad istniało jeszcze aż do przyjścia Litwinów (Talko-Hryniewicz 1920: 67).

Józef Kostrzewski z kolei podkreślał, że „zasługą Szukiewicza było odkrycie na Wileńszczyźnie grobów ciałaopalnych płaskich z okresu przedrzymskiego (...), jego badania dostarczyły również cennych przyczynków do poznania okresu brązu, a także okresu wędrówek ludów” (Kostrzewski 1949: 30). O znaczeniu archeologicznych badań uczonego świadczy fakt, iż następne po nim eksploracje w zakresie zabytków późnego średniowiecza na Litwie przeprowadzono dopiero na przełomie XX i XXI w. (Svetikas 2003).

Dociekliwość W. Szukiewicza zaowocowała zgromadzeniem różnorodnych materiałów. Mimo iż był samoukiem, wyniki jego pracy były doceniane przez towarzystwa naukowe różnych krajów. M. Brensztejn wskazywał na takie walory warsztatu W. Szukiewicza, jak: „posiłkowanie się najnowszą metodą badawczą, ścisłość i sumienność w analizowaniu materiału, ostrożność w wyciąganiu wniosków” (Brensztejn 1914: 2). J. Talko-Hryniewicz opisywał uczonego w następujący sposób: „Ostrożny w sądach, nie ulegał nigdy pierwszemu chwilowemu wrażeniu, a jeżeli się przekonał, że sąd jego mylny, nie upierał się przy pierwszym zdaniu i chętnie cofał swe słowa” (Talko-Hryniewicz 1920: 66–67), podkreślając również jego „wyjątkowy zapał do pracy” (Talko-Hryniewicz 1920: 67).

Należy zwrócić uwagę na wartość materiałów uczonego dla komparatystycznych badań językowych. Analiza własnoręcznie sporządzonego przez niego spisu przedmiotów przekazanych Muzeum Etnograficznemu w Krakowie (Konczewska 2020: 82–96) udowodniła, że zanotowany materiał gwarowy jest unikatowy i nie tylko przynosi nową wiedzę w zakresie dialektologii, lecz także może służyć do zweryfikowania dotychczasowych ustaleń o bałtycko-słowiańskiej granicy językowej.

II. 2. Pierwsza strona Spisu przedmiotów z gminy koniawskiej powiatu lidzkiego przekazanych przez W. Szukiewicza w 1913 r. Muzeum Etnograficznemu w Krakowie. Źródło: Archiwum MEK.

Penetrowane przez W. Szukiewicza tereny nadal pozostają białą plamą na mapie badań dialektologicznych, a większość miejscowości nie została uwzględniona w atlasach¹⁹. Obszar dookoła Naczy, który eksplorował badacz, to pojaćwieskie tereny pogranicza bałtycko-słowiańskiego o skomplikowanym przebiegu osadnictwa ograniczanym przez rozległą puszcę i bagna. W IX–XI w. postępował tu proces sławizacji zatrzymany w XII w. przez ekspansję litewską, w XV–XVI w. dotarł prąd osadniczy budników mazowieckich i mazowieckiej drobnej szlachty zagonowej, do Puszczy Nackiej napływała także ludność z Mazur do pracy w rudach. Skutkiem takiego przebiegu osadnictwa była niejednorodna sytuacja socjolingwistyczna, skomplikowana późniejszymi procesami historyczno-politycznymi i ustanowieniem po II wojnie światowej granicy państwowej, która podzieliła jednolity niegdyś teren. J. Talko-Hryncewicz, który kilkakrotnie odwiedzał W. Szukiewicza w jego majątku w celu wspólnego prowadzenia badań archeologicznych, na podstawie ich wyników wydał opinię o terenie pomiędzy Naczą a Koniawą, iż jest to „odwieczna etnograficzna granica białorusko-litewska dwóch kultur, często spleciona z tradycjami polskimi” (Talko-Hryncewicz 1919: 81–83). Pisał także, że „przez miejscowości, które były terenem badań Szukiewicza, przechodzi i dziś, jak przed wiekami, granica etnograficzna dwóch plemion, Litwinów i Białorusinów” (Talko-Hryncewicz 1920: 69). W związku z tym utrwalony przez uczonego materiał gwarowy jest cenną bazą źródłową do prowadzenia badań interdyscyplinarnych, w tym slawistycznych i w zakresie antropologii kulturowej. Wprowadzenie do obiegu naukowego jego spuścizny dostarczy wielu nowych faktów do badań nad kontaktami bałtycko-słowiańskimi i wielojęzycznością historyczną na pograniczach. Potencjał badawczy materiałów uczonego w zakresie dialektologii i socjolingwistyki oraz stosowana przez niego metodologia były przedmiotem odrębnego artykułu (Konczewska 2022: 259–271), dlatego przedstawię tylko najważniejsze wnioski. Przeprowadzona analiza ukazała wiarygodność materiału językowego zarejestrowanego przez W. Szukiewicza i wskazała na stosowanie przez niego spójnej metodologii przejawiającej się przede wszystkim w niezwyklej dokładności i konsekwencji w przekazywaniu cech fonetycznych i akcentowania leksemów, co nie zacierало cech gwarowych. Jest to ważne w świetle analizy bałtycko-słowiańskich kontaktów językowych, ponieważ jednym z podstawowych kryteriów ustalenia powiązań genetycznych języków są właśnie innowacje fonologiczne. Ważne jest, że uczony bezpośrednio notował wyrazy usłyszane od mieszkańców wsi, czyli żywą gwarę. Fakt, że W. Szukiewicz aktywnie działał na rzecz lokalnej społeczności wiejskiej, a w trakcie poszukiwań archeologicznych systematycznie odwiedzał włości i był z nimi w dobrych stosunkach, podnosi wiarygodność zgromadzonego materiału gwarowego i poszerza jego geografę. Niezwykle ważne jest odnotowanie

19 *Lietuvių kalbos atlasas* (Grinaveckienė, Morkūnas 1977) uwzględnia tylko 3 z nich: Koniawę (Kaniava, punkt 690), Rudnię (Rudnia, punkt 698) i Dubicze (Dubičiai, punkt 699), zob. też Jankowiak 2023. *Dyyalyektalähichny atlas byelaruskay mowy* (Avanyesaw, Krapiva, Matskyevich 1963) nie odnotowuje żadnego.

miejscowości, w której zostały zarejestrowane leksemy gwarowe. Na podstawie ich analizy można określić terytorialny zasięg występowania poszczególnych cech gwarowych i je zmapować, co jest istotne w przypadku gwarowego areału peryferyjnego. Pozwala to prześledzić procesy infiltracji, wytypować innowacje leksykalne zachodzące w obrębie mikroarealu i ustalić ich periodyzację, określić konwergencje i dywergencje językowe oraz ich stopień. Ponadto taka analiza pomaga dokładniej ustalić proces, intensywność, kierunek i typ irradacji wpływów językowych w słabo zbadanym dotąd areale pogranicznym. Spuścizna uczonego może być także źródłem nowej wiedzy o historycznej wielojęzyczności Wileńszczyzny i polszczyźnie inteligencji wileńskiej przełomu XIX i XX w.²⁰, a jego korespondencja – podstawą badań nad tym, jak listy pisane przez osoby kilkujęzyczne mogą wpłynąć na wiedzę o mentalności ludzi funkcjonujących we wspólnocie komunikatywnej Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz ich wyborach językowych i tożsamościowych.

Spuścizna W. Szukiewicza stanowi unikatowe źródło do badań nie tylko językowych, ale także etnograficznych, etnohistorycznych i antropologicznych, ukazujących wspólne dziedzictwo kulturowe Polaków, Litwinów i Białorusinów. Wspólnota bałtycko-słowiańska nie była ograniczona wyłącznie do wspólnych procesów językowych, lecz obejmowała również kulturę duchową i materialną, dlatego zbiory uczonego stanowią unikatową bazę do badań interdyscyplinarnych mieszczących się w nurcie humanistyki zintegrowanej, m.in. slawistycznych badań komparatystycznych, badań nad wielojęzycznością historyczną oraz w zakresie antropologii kulturowej i etnografii. Uczony gromadził także materiały folklorystyczne. Na łamach „Kwartalnika Litewskiego” opublikował w dwóch częściach tekst *Wierzenia, przesady i zabobony ludu naszego* (Szukiewicz 1910: 112–124) prezentujący wyniki obserwacji codziennego życia chłopów. Bogaty zbiór został pogrupowany przez autora w następujące działy:

- 1) starania podjęte w celu przyspieszenia ożenku i zamążpójścia, praktyki i wróżenia,
- 2) postępowania w stanie małżeńskim, zachowanie się kobiet brzemiennych, pielęgnowanie niemowląt,
- 3) sekreta zapewniające pomyślność w życiu i gospodarce, sposoby unikania szkodników, obserwacje, wierzenia,
- 4) sposoby szkodenia drugim i różne gusła i praktyki,
- 5) wróżenia i prognostyki,
- 6) lecnictwo, zamawianie (Szukiewicz 1910: 114).

W notatkach uczonego są również zapisy o wierzeniach i praktykach ludowych zebranych w guberni wileńskiej, o zwyczajach związanych z wypiekiem chleba czy przygotowaniem pisanek w powiecie lidzkim, a także obszerne informacje o „środkach sympatycznych, działających na chory organizm ludzki w sposób tajemniczy, niedający się

²⁰ W trakcie kwerendy w LMAVB zidentyfikowano liczne rękopisy prac uczonego ukazane drukiem, z których część nosi ślady poprawek korektora, co daje cenny materiał do badań językowych.

wyśledzić przy pomocy zwykłych metod analitycznych” (Szukiewicz 1911:125), przytoczone za rękopisem Macieja Wołka-Karaczewskiego. Ten rękopis, jak zaznaczył uczony, był czymś w rodzaju *silva rerum*, w którym pośród innych notatek zachowały się liczne osiemnastowieczne przepisy. Przedstawiając je czytelnikom, W. Szukiewicz podkreślił, że wiele z nich „można zakwalifikować wprost do rubryki najzwyklejszych zabobonów (...), jednak istnieje sporo środków, które związane nicią wiary w ich moc tajemniczą, mają przecież pozory medykamentów rzeczywistych, używanych jako remedia w różnych cierpieniach” (Szukiewicz 1911:125). Wśród wymienionych panaceów sporo miejsca zajmowały tłuszcze zwierzęce, nadal cieszące się na ziemi grodzieńskiej wielką popularnością i aktywnie używane do leczenia, przede wszystkim w chorobach reumatycznych lub oddechowych.

Należy zwrócić uwagę, że w szeroko prowadzonej korespondencji uczony nie tylko przedstawiał własne zdanie odnośnie procesów społecznych i politycznych bądź kondycji społeczeństwa, ale także polemizował ze swoimi korespondentami lub ówczesną opinią społeczną, co stwarza doskonałe predyspozycje do badań m.in. w zakresie historii, historii nauki, historii szkolnictwa, socjologii i antropologii.

Podsumowanie

Z przytoczonego przeglądu zainteresowań badawczych W. Szukiewicza, wyłaniających się z biografii naukowej, można wnioskować o niewątpliwie wysokim potencjale jego spuścizny do badań interdyscyplinarnych szeroko rozumianego pogranicza bałtycko-słowiańskiego. Wieloaspektowa analiza zgromadzonych przez uczonego materiałów i wprowadzenie ich we współczesny krajobraz naukowo-kulturowy Polaków, Białorusinów i Litwinów może przyczynić się do lepszego zrozumienia faktów historycznych i docenienia wspólnego dziedzictwa. Jest to szczególnie ważne w dobie procesów dezintegracji europejskiej i napięć nacjonalistycznych. Granice i regiony są podstawowymi, ale często zaniedbywanymi elementami integracji europejskiej. Specyfika pogranicza wymaga łączenia zainteresowania regionami jako jednostkami historycznymi i kategoriami badawczymi oraz potrzeby zwrócenia większej uwagi na historię widzianą z peryferii, a nie konwencjonalnie z centrum. Pozwala to dostrzec przestrzenny charakter granic, docenić ich dynamiczną i zmieniającą się rolę. Spuścizna naukowa uczonego może stanowić ważny element składowy takich badań nad pograniczem polsko-białorusko-litewskim. Ponadto należy przywrócić pamięć o W. Szukiewiczu jako oddanym eksploratorze pogranicza bałtycko-słowiańskiego, który ocalił od zapomnienia wiele zabytków, i o jego pracy naukowej stanowiącej ważny, nieoceniony wkład w naukę i kulturę trzech narodów. Zamierzam to uczynić w projekcie, którego zadaniem – poza badaniami w zakresie geo- i socjolingwistyki – jest również stworzenie bazy dokumentacyjnej spuścizny W. Szukiewicza poprzez zgromadzenie,

opracowanie i skatalogowanie jego rozproszonych materiałów, z uwzględnieniem poszczególnych dziedzin nauki oraz podstawowych tematów i wątków, a także przygotowanie edycji krytycznej jego listów. Wyniki tego działania ukażą różnorodność spuścizny W. Szukiewicza oraz jej potencjał naukowy, a także będą służyć przyszłym badaniom interdyscyplinarnym nad pograniczem bałtycko-słowiańskim.

Bibliografia

- Avanesaw, R., Krapiva, K., Matskyevich, Y. (1963). *Dyyalyektalahichny atlas byelaruskay movy*. Minsk: Wydavetstva Akademii navuk BSSR.
- Blombergowa, M.M. (1992). Józefa Jodkowskiego kłopoty z objęciem posady w Wilnie w świetle listów do Wandalina Szukiewicza. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Archaeologica*, 16, 37–43. DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/0208-6034.16.05>.
- Blombergowa, M.M. (2010). *Wandalin Szukiewicz. Syn Ziemi Lidzkiej – badacz i społecznik (1852–1919)*. Warszawa–Lida: Towarzystwo Kultury Polskiej Ziemi Lidzkiej.
- Brensztejn, M. (1914). Wandalin Szukiewicz. *Kurier Litewski*, 1(14), 2.
- Całek, A. (2014). *Biografia naukowa – od koncepcji do narracji. Interdyscyplinarność, teorie, metody badawcze*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Cehak-Holubowiczowa, H. (1937). Muzeum Starożytności Wileńskiej Komisji Archeologicznej a Muzeum Archeologiczne Uniwersytetu Stefana Batorego. *Światowit*, 17, 9–14.
- Grinaveckienė, E., Morkūnas, K. (1977). *Lietuvių kalbos atlasas*. Vilnius: Moksas.
- Grzymała-Przybytko, A. (1936). Wandalin Szukiewicz. *Ziemia Lidzka*, 3–4, 5–6.
- Gurevich, F. (1962). *Drevnosti belorusskogo Ponėman'ya*. Moskva–Leningrad: AN SSSR.
- Ilgiewicz, H. (2008). *Societates Academiae Vilnensis. Towarzystwo Przyjaciół Nauki w Wilnie (1907–1939) i jego poprzednicy*. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Ilgiewicz, H. (2016). Listy Wandalina Szukiewicza do Lucjana Uziębły i Władysława Zahorskiego. W: S. Wiech (red.), *Nieznane listy z Ziemi Zabranych* (s. 71–164). Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.
- Jankowiak, M. (2023). *Współczesne gwary białoruskie na Litwie*. T. 1. *Rejon orański / Šiuolaikinės baltarusių šnektos Lietuvoje. Pirmasis tomas: Varėnos rajonas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Jasiewicz, Z. (2018). Skąd, z czym i w jaki sposób etnografia/etnologia/antropologia pojawiła się przez 100 laty w odrodzonym państwie polskim? *Lud*, 102, 41–83. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/lud102.2018.01>.
- Konczewska, K. (2020). Nieznany rękopis Wandalina Szukiewicza jako źródło do badań gwar białoruskich. *Slavica Slovaca*, 55(1), 82–96.
- Konczewska, K. (2022). „Ratuję od zupełnego unicestwienia ślady naszej przeszłości, które zacierają się, nikną z dniem każdym”. Rękopisy Wandalina Szukiewicza jako nowe źródło do badań kontaktów językowych na pograniczu bałtycko-słowiańskim. *LingVaria*, 1(33), 259–271. DOI: <https://doi.org/10.12797/LV.17.2022.33.15>.
- Konczewska, K. (2024). *Wałączajka. Zbiory Muzeum Etnograficznego w Krakowie z terenu Białorusi w badaniach językowo-kulturowych*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie.

- Kostrzewski, J. (1949). *Dzieje polskich badań prehistorycznych*. Poznań: Nakładem Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego.
- Lawresh, L. (2014). *Vandalin Shukyeovich. Byelaruski arkhyeolah i krayaznawtsa*. Minsk: Kharvyest.
- Lohmann, R.I. (2008). Introduction: Biographies of anthropologists as anthropological data. *Reviews in Anthropology*, 37(2–3), 89–101. DOI: <https://doi.org/10.1080/00938150802040444>.
- Olechnowicz, A. (1938). Nieznane rękopisy zasłużonego samouka. *Kurier Wileński wraz z Kurierem Wileńsko-Nowogródzkim*, 203, 5.
- Svetikas, E. (2003). *Alytaus kapinyas: christianizacijos šaltiniai*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- Szukiewicz, W. (1909). Zamek trocki. *Kalendarz Ilustrowany „Kurjera Litewskiego” na rok 1909*, 1, 200–213.
- Szukiewicz, W. (1910). Wierzenia, przesady i zabobony ludu naszego. *Kwartalnik Litewski*, 2, 6–102; 4, 112–124.
- Szukiewicz, W. (1911). Dawne środki lecznicze. *Kwartalnik Litewski*, 5, 125–128.
- Szukiewicz, Z. (1936). Z historii polskiego szkolnictwa ludowego w powiecie lidzkim. *Ziemia Lidzka*, 6, 4–6.
- Śnieżko, A. (1939). Uczymy pamięć Wandalina Szukiewicza. *Ziemia Lidzka*, 3, 73–81.
- Talko-Hryncewicz, J. (1919). Śp. Wandalin Szukiewicz. *Przegląd Archeologiczny*, 1(3–4), 81–83.
- Talko-Hryncewicz, J. (1920). W. Szukiewicz jako prehistoryk Litwy. *Wiadomości Archeologiczne*, 5(1–2), 65–70.
- W.A. (1920a). Prace W. Szukiewicza z zakresu prehistorii. *Wiadomości Archeologiczne*, 5(1–2), 70–72.
- W.A. (1920b). Życiorysy W. Szukiewicza. *Wiadomości Archeologiczne*, 5(1–2), 72.
- Wawrzeniecki, M. (1920). Wyimki z listów ś.p. W. Szukiewicza. *Wiadomości Archeologiczne*, 5(1–2), 73–76.
- Wrońska, J. (1992). Wokół Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. *Archeologia Polski*, 37(1–2), 315–322.
- Zabiela, G. (2002). Vandalinas Šukevičius – akmens amžiaus gyvenviečių tyrinėtojas (150-ujų gimimo metinių sukakčiai pažymėti). *Lietuvos Archeologija*, 23, 9–28.
- Zasztowt, L. (1990). Wileńscy miłośnicy „starożytności” w latach 1899–1914. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 35(2–3), 259–283.

Archiwalia

- (LMAVB) Państwowa Biblioteka im. Eustachego i Emilii Wróblewskich w Wilnie. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka
- LMAVB Dogovor 1902: Dogovor po ktoromuo otdano Vandalinu Shukevichu prinadlezhashchij gorodu Troki ostrov s razvalinami drevnego zamka, 1902. F 151–1677.
- LMAVB F 75/163: Spis przedmiotów znajdujących się w Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, w Dziale archeologii przedhistorycznej; urządził i skatalogował Wandalin Szukiewicz w latach 1908–1909.
- (LVIA) Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne. Lietuvos valstybės istorijos archyvas
- LVIA 1135/6/10: Korespondencja Wandalina Szukiewicza, Zygmunta Szukiewicza i Wojciecha Szukiewicza, s. 6–98.
- LVIA 1135/22/8: Protokoły zgromadzeń ogólnych Towarzystwa Przyjaciół Nauk.
- (MEK) Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie
- MEK I 1892, RKP_109, 110: Korespondencja Wandalina Szukiewicza z Sewerynem Udzielą.

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest biografia naukowa Wandalina Szukiewicza (1852–1919) z Naczy pod Lidą na historycznej Wileńszczyźnie, przedstawiona w kontekście badań interdyscyplinarnych. Podstawę materiałową stanowią nieopracowane dotąd materiały źródłowe zidentyfikowane przez autorkę w archiwach wileńskich. Zwraca ona uwagę na cenność spuścizny W. Szukiewicza dla badań nad szeroko rozumianym pograniczem bałtycko-słowiańskim, a także dla interdyscyplinarnych badań mieszczących się w nurcie humanistyki zintegrowanej, m.in. slawistycznych oraz w zakresie archeologii, etnografii i antropologii kulturowej.

Słowa kluczowe: biografistyka antropologiczna, humanistyka zintegrowana, pogranicze bałtycko-słowiańskie, Wandalin Szukiewicz

Summary

The paper presents a scholarly biography of Vandalin Shukevich (1852–1919) from the Nacha near Lida in the historical Vilnius region, in the context of interdisciplinary researches. The material basis of the paper is the hitherto unexplored materials identified by the author in the Vilnius archives. The author draws attention to the value of V. Shukevich's legacy for research on the broadly understood Baltic-Slavic borderland, as well as for interdisciplinary research in the field of integrated humanities, including Slavic comparative studies, and research in archaeology, ethnography and cultural anthropology.

Keywords: anthropological biographistics, integrated humanities, Baltic-Slavic borderland, Vandalin Shukevich

Translated by Author